

Ivo Mijland over DSM-5 en Passend onderwijs

THEMANUMMER
DSM-5

‘De kromme gedachte is dat we kinderen recht willen maken’

Ivo Mijland, auteur van het onlangs verschenen boek *Ik ben toch té gek!* vindt dat we ons moeten richten op wat kinderen wél kunnen in plaats van wat niet. En niet in *disorders* denken waar de DSM-5 vol mee staat. Want de DSM-5 koppelt veel gedrag aan gekte, vindt hij. “We moeten kinderen die anders zijn omarmen in plaats van problematiseren. Op deze manier komen alle kinderen in *Passend onderwijs* tot hun recht. Want pas als wij geloven in het kind, gaat hij of zij ook in zichzelf geloven.”

Ivo Mijland

Pygmalion is in de Griekse mythologie een Cypriotische prins met een voorliefde voor beeldhouwkunst. Hij creëerde een ivoren beeld dat hij Galatea noemde. Pygmalion werd verliefd op Galatea. Hij wenste zo zeer dat het beeld tot leven kwam dat een kus op de ivoren lippen de zachte lippen van Galatea tot leven riep. Ofwel: als je ergens echt in gelooft, dan heb je kans om het onmogelijke te bereiken.

Rosenthal en Jacobsen deden in dat kader een nogal opzienbarend onderzoek in 1968. Ze maten het IQ van kinderen en de scores werden aan de leerkrachten meegedeeld. Wat de docenten niet wisten is dat deze meldingen niet klopten. Elke kind kreeg een willekeurige score toebedeeld en niet de score die bij hem hoorde. Na een jaar gingen de onderzoekers kijken wat het effect was op de ontwikkeling van kinderen. Wat bleek: kinderen die het 'geluk' hadden een hogere score toebedeeld te krijgen, hadden zich veel beter ontwikkeld dan de kinderen die een met een lage score. Daaruit is de conclusie te trekken dat als je tegen een leraar zegt dat een kind iets niet goed kan, de leraar het kind met minder verwachting gaat begeleiden. Op die manier gaat het beeld van het niet kunnen een beetje beter kloppen...

Maatschappij gericht op diagnoses

Deze mythische en sociaal-wetenschappelijke verhalen gaan steeds over hetzelfde: als je ergens in gelooft, neemt de kans op succes toe. En als je ergens niet in gelooft, neemt je aandacht af en je kans op succes dus ook. Precies daar ligt in het kader van *Passend onderwijs* de kans én de bedreiging. Onze maatschappij is steeds meer gericht op diagnoses. Veel verzekeraars vragen zelfs om een officiële diagnose om budget voor hulpverlening en medicatie te verstrekken. Eerst bewijs, dan pas hulp. Maar de vraag is of anders zijn bewijsbaar is. Van de mens bestaan immers geen coördinaten, terwijl daar wel naar gevraagd lijkt te worden. Het werken met een diagnostisch model als de DSM-5, gaat erg uit van een tweedeling. Neem deze hieronder:

Goed-fout
Normaal-abnormaal
Functioneel-niet functioneel
Okay-Niet okay
Gezond-ongezond

Als je deze woordgroepen goed bekijkt en in het achterhoofd het experiment van Rosenthal/Jacobsen neemt, dan moet je als leerling hopen dat je in de positieve categorie valt. Je wordt dan gezien als kansrijker en wenselijker. Kinderen met een diagnose vallen in de negatieve categorie. Ze worden omschreven als niet normaal, er wordt gezegd dat er iets kapot is (de DSM-5 spreekt van *disorders*). Er wordt omschreven wat ze niet goed doen in vergelijking met de 'gezonde' kinderen.

Dit zorgt voor grote risico's bij *Passend onderwijs*. Gelukkig zijn scholen steeds meer op zoek naar een ontmoeting met het gezonde deel van het kind, maar de DSM-5 doet ons geloven in omschrijfbaarheid van de pathos (ziekte) van de psyche (geest). Een kind heeft ADHD, ODD, CD of NLD. Als je op school komt met zo'n

Een leerling krijgt van zijn wiskundeleraar extra werk mee, omdat hij er alles aan wil doen dat ook deze leerling een voldoende voor wiskunde kan halen. De volgende dag levert de leerling in plaats van de sommen een zelf geschreven gedicht in. 'Ik snap je niet,' zegt de leraar. 'Dan staan we quitte,' reageert de leerling.

diagnose, een label waarop staat dat er bij jou sprake is van een *disorder* - de letter D in veel afkortingen -, dan is de kans vrij groot dat je leraren ontmoet die er op gericht zijn naar je te kijken als iemand waaraan iets niet in orde is. Helaas gaan kinderen niet beter leren als ze leerkrachten ontmoeten die geloven dat er iets stuk is. Wat er vooral mis is aan de diagnosecultuur, is dat we kinderen recht willen maken zonder ons goed af te vragen of we ze daar recht mee doen. Daarmee suggereer ik niet dat er geen kinderen zijn die het lastig hebben of die het anderen lastig maken. Integendeel. Ik denk alleen dat de last niet afneemt met een verklaring. Een verklaring van pathologie is een poging een makkelijk antwoord te vinden op een uiterst ingewikkelde last in het samenleven tussen mensen.

DSM-5

Dat het diagnosticeren nog niet meevalt, blijkt uit een Amerikaans onderzoek onder ervaren klinici. Zij kregen een casus voorgelegd met de vraag vanuit die informatie een diagnose te vormen. Met het handboek DSM moesten zij een diagnose vormen. Uit één casus rolden vervolgens veertig verschillende diagnoses. Alleen al dat gegeven, dat het uitmaakt wie de diagnose stelt, roept interessante vragen op in de vierde dimensie.

Hoe is het voor mensen als een diagnose je niet verder helpt maar juist verder in de problemen brengt? En hoe is het als je ziet dat een klasgenoot, die soortgelijke problemen heeft in de klas, bij een andere deskundige een andere diagnose krijgt? De Belgische hoogle- raar klinische psychologie en psychoanalyse Paul Verhaeghe, zegt in één van zijn lezingen dat het bovendien verschil maakt of de dokter gebruik maakt van de DSM of ICD. Laatstgenoemde is overigens een tegenhanger van de DSM en wordt beheerd door de World Health Organization (WHO). Als een psychiater de ICD afneemt dan daalt het aantal diagnoses met 50 procent.

In mijn lezing over psychopathologie en DSM-5 laat ik sinds kort een filmpje zien van een 3-jarig meisje dat onhandig en raar met haar ogen knippert. Ik vraag aan de zaal: welke stoornis heeft dit kind als we onze waarneming koppelen aan de DSM? Vrij snel komt er uit diverse hoeken de diagnose 'ticstoornis'. Ik ben dan even stil en zeg: "Dit is mijn dochter Sterre. Ze oefent in knipogen."

Gekte of onrecht

Wat het ook uiterst complex maakt om rechtvaardig te kunnen diagnosticeren, is dat veel gedrag dat in de DSM-5 gekoppeld wordt aan 'gekte', ook zichtbaar wordt als mensen onrecht ervaren. Agressie, naar jezelf of op een ander gericht, is een vaak ingezet mechanisme van de mens om te reageren op dat onrecht. Kinderen die te maken krijgen met een vechtscheiding laten op school nogal eens probleemgedrag zien. Ook kinderen die met rouw te maken hebben communiceren vaak niet rechtstreeks. Ze benoemen hun verlangens niet, maar laten in hun gedrag zien dat ze verlangens hebben. Onrecht is een uiterst hardnekkige voedingsstof voor gedrag. Rechtvaardigheid trouwens ook. Daarmee zijn we weer terug bij de onmeetbare binnenkant van mensen. Je kunt drukte, teruggetrokkenheid, agressie, angst, afwezigheid en verdriet dus in allerlei categorieën plaatsen, je kunt rubriceren om dingen te begrijpen. Maar er zijn zoveel elementen van invloed. Pathologie is in de psychologische dimensie iets van het brein, een afwijking van de hersenen ten opzichte van de hersenen van een ander. Maar pathologie is ook een methodiek waarin mensen, door het familiesysteem aangespoord, de neiging hebben om met gedrag

niet rechtstreeks te communiceren over een groter probleem. In de documentaire *Van de straat* (NCRV) is te zien hoe jonge mensen gedrag vertonen dat past in de DSM-5, onder de kop verslavingsstoornissen, gedragsstoornissen en eetstoornissen. Deze jonge mensen doen er alles aan om gezien te worden. Wat het bijzonder maakt, is dat het kijken naar de betekenis van het gedrag, deze een

‘Hoe is het als je ziet dat een klasgenoot, die soortgelijke problemen heeft in de klas, bij een andere deskundige een andere diagnose krijgt’

nieuwe dimensie geeft. Zijn ze alleen verslaafd, of verdoven ze hun pijn die eenzaamheid heet? Zou de pathologie zich ook hebben ontwikkeld als hun ouders, in liefde verbonden, voor rechtvaardige zorg en begrenzing gezorgd zouden hebben?

Kinderen hebben rechten

In artikel 3 van het *Verdrag inzake de rechten van het kind* staat dat het belang van het kind voorop moet staan. Bij *Passend onderwijs* ligt er een grote kans voor scholen. Kinderen hebben in dit kader recht op een passende onderwijsplek. We moeten ons daarom dus richten op wat ze kunnen en ze niet gaan begeleiden in hun *disorders*. Als we ons richten op de pathologie, kunnen we gezien het Pygmalion-effect rekenen op meer in plaats van minder pathologie. Ons verwachtingsmanagement is dan gericht op wat de kinderen niet kunnen. Ze kunnen niet stilzitten, kunnen niet luisteren en kunnen niet goed rekening houden met anderen. *Passend onderwijs* mag wat mij betreft niet die kant op gaan. In deze zienswijze richten we ons namelijk niet op de belangen van het kind, zoals ook omschreven in de ‘rechten van het kind’, maar op de belangen van de leraar die met het kind werkt.

Belang kind centraal

Hij heeft er immers baat bij als hij geen of weinig last heeft van de tekorten bij kinderen. Als we kinderen in *Passend onderwijs* echt recht willen doen, dan zetten we niet ons eigen belang maar het belang van het kind centraal. En ik geloof dat kinderen er vooral belang bij hebben dat ze zich mogen richten op het ontwikkelen van

Je bent zo mooi anders

Je bent zo
mooi
anders
dan ik,

natuurlijk
niet meer of
minder
maar

zo mooi
anders,

ik zou je
nooit

anders dan
anders willen.

Hans Andreus

talenten en mogelijkheden. Als ze mogen zijn wie ze zijn: als kinderen die anders zijn. En dan ook nog eens mooi anders. Als ivoren beelden die zolang we ons richten op de stenen buitenkant koud en kil blijven, maar zodra we ons op de talentvolle binnenkant richten, de warmte en liefde meenemen in de school. Die liefde komt tot uiting als we geloven in hun liefde. En in hun kansen, zoektocht naar rechtvaardigheid en hun verlangen om ertoe te doen. Kinderen verlangen naar leraren en remedial teachers die in ze geloven. Onderwijspersoneel dat - of er nu sprake is van een diagnose of niet - het kind recht willen doen door het anders zijn te omarmen in plaats van het te problematiseren. Als kinderen ervaren dat ze recht gedaan wordt in plaats van dat ze het idee

hebben dat ze recht gemaakt worden, krijg je recht terug. Als jij gelooft in het kind, gaat het kind vanzelf terug geloven. Ofwel: geloven dat hij er toe doet en uniek en bijzonder is in zijn soort.

Correspondentieadres: ivo@orthoconsult.nl

Literatuur:

- Rosenthal, Robert; Jacobson, Lenore, *Pygmalion in the classroom*, New York: Irvington.
- Verhaeghe, Paul, *Het einde van de psychotherapie*, Uitgeverij De Bezige Bij
- Rosenhan, David, *Being sane in insane places* (artikel)

Ivo Mijland (1969) is auteur van veertien onderwijsboeken, waaronder het onlangs verschenen *Ik ben toch té gek!*, een positieve kijk op *Passend onderwijs*. Mijland werkt als trainer voor *Ortho Consult* en is onder andere opleider voor de tweejarige opleiding ‘Contextuele leerlingbegeleiding’. Zie ook www.orthoconsult.nl.

